

YU ISSN 0027-8084
UKD 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXIX/5

**БЕОГРАД
1994**

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXIX (нова серија)

Св. 5 (1994)

САДРЖАЈ

Поређење понуђених правописних правила (МИТАР ПЕШИКАН)	259
Ка могућој класификацији страних речи с најчесталијим префиксима грчког и латинског порекла (МАРКО ПОПОВИЋ)	279
Стране речи у описним речницима са аспекта речничког нормирања (СТАНА РИСТИЋ)	301
Садржај речника неологизама (БОРЉЕ ОТАШЕВИЋ)	306
Терминологија куће и покућства у Судимљи под Копаоником (ДРАГАНА ИСАИЛОВИЋ)	318
О читању скраћеница (ЕГОН ФЕКЕТЕ)	327
О дугим енклитикама у српском књижевном језику (МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ)	332

Ђорђе Оташевић
(Београд)

САДРЖАЈ РЕЧНИКА НЕОЛОГИЗАМА

Аутор износи аргументе у прилог и против уврштавања речи са прозирном семантиком образованих по високопродуктивним моделима у речнике неологизама. Разматра домаћу језичку грађу, али се позива и на иностране лексикографе, јер су методолошка питања слична и у другим језицима.

Лексичке јединице обухваћене речницима неологизама — као што су, на пример, DNE, HCЗ—60, HCЗ—70, HBPJ, PHP, DMN — веома су разноврсне. При избору у регистрацији нове лексике у речницима влада конкуренција три фактора: хронолошког (време појављивања речи), функционалног (раширеност у језику у датом временском периоду, означавање нове или актуелне појаве) и лексикографског (незабележеност речи у претходним речницима). У већини случајева речници и приручници мешовитог су карактера¹.

Садржај речника нових речи одређен је обимом речника, његовом наменом, али и субјективношћу лексикографа².

На уврштавање, односно неуврштавање појединих група речи у речнике неологизама лексикографи различито гледају. Неслагања су најизраженија код речи са прозирном семантиком образованих по високопродуктивним моделима.

1. Придеви са бројем

Највише полемика изазивају сложени придеви са бројем као првом компонентом и именицом која означава неку мерну јединицу типа

¹ Гак 1983: 29, Фелицина 1978: 55.

² Упоређивање, нпр. PR—78 са другим речницима истог периода сведочи о неизбежној субјективности лексикографа. Многе речи које су састављачи PR—78 одбацили налазе се у другим описним речницима. Сличних примера има много (В. Гак 1983: 19, 28 и Оташевић 1978: 10).

деадесеткилометарски, осамнаестоспратни, тристотони и сл. Све се ове речи слободно образују по продуктивним моделима и теоријски је њихов број неограничен: могуће је, у принципу, образовати речи *осамстоседамдесетдеветокилометарски, хиљдзупетстоосамдесетчетвородневни, четристопедесетспратни* итд. Неограниченост овакве творбе је, наравно, релативна: све потенцијалне речи не реализују се у говору³, а фреквенција реализованих потенцијалних речи веома је различита и зависи од екстралингвистичких фактора. Ипак, све наведене речи (како реално употребљене, тако и потенцијалне) са творбеног становишта су истоврсне појаве, тј. са тог становишта нема принципијелне разлике између *осамстоседамдесетдеветокилометарски* и *десетокилометарски*: оне су образоване по истом продуктивном моделу који допушта стотине и хиљаде различитих реализација⁴. Све су те речи, по мишљењу Ј. С. Маслова, околионалне, док су узуралне само неке од њих и модел по којем се све оне творе. Ове речи, фактички, представљају краће варијанте одређених синтагми. Оне, као и те синтагме, творе се по одређеном моделу у самом процесу изражавања, оне не постоје „унапред“ у памћењу говорника већ постоје као модел и образац, на исти начин као и све друге синтаксичке конструкције⁵.

Гледам (...) лобању, извајану за *деветмилиметарско* зрно (Гуло, 23); Даљински управљач на „Фиперовом“ ФВЦ—30 *осаммилиметарском* камкордеру (Н 2243, 62); Фото-апарат за 35-милиметарски филм (Н 2258, 62); Нови *педесетмилиметарски* објектив (Н 2257, 63); Ипак им се чинило да је лакше да поново утону у сан, успавани *двотонским* скалама, прво у дијатонским интервалима од три степена (Иствик, 30); Улица докова је тог лета била оптерећена (...) тешким *осмоосовинским* камионима (Иствик, 171); „Sharp“ је (...) лансирао *14-инчни* монитор ТФТ са ВГА резолуцијом, у *8-колорној* и *512-колорној* варијанти (В 37, 61); *Гинисова књига рекорда* је могуће отелотворење *петнаестоминутне* славе за сваког (Н 2243, 45); Амбасадор Сингапура у Вашингтону позван [је] у *Стејт департамент на 15-минутни* „пријатељски и садржајан“ разговор (Н 2263, 53); Црна Гора ствара лагано услове за отапање *петнаестмјесечног* леда са својих граница (Н 2230, 21); У Приштину, *четвртмилионски* град (Н 2267, 10); У грчко-македонском *једнопогодишњем* спору Грчка је користила своје чланство у Европској заједници (Н 2230, 15).

Због свега наведеног неки лингвисти сматрају да овакве речи не треба укључивати ни у речнике нових речи, нити у друге описне речнике као пуноправне јединице, са засебним речничким одредницама и описом⁶.

Лексикографска пракса је, међутим, другачија. РСАНУ бележи *једноактан, једнотоман, једнобазан, једнобитан, једнобојан, једнобра-*

³ О томе да ли је нека реч некада била реализована у говору ми не можемо судити због недостатка доказа.

⁴ Берков и Павлов 1983: 60.

⁵ Маслов 1975: 231.

⁶ Берков и Павлов 1983: 60—61.

здачни, једнообразни, једнообразди, једнобрачан, једнобродан, једновалентан, једновекован, једноверски, једновидски, једноводан, једногодан, једногодишњи, једногрб, једнодимензионалан, једнодневни, једнодневни, једножен, једножица, једножицни, једножичан, једнозиман, једнозначан, једнозначећи, једнозуб, једнокатан итд.; двоазбучан, двоатоман, двобазан, двобојан, двобочан, двобразни, двобрид, двобридан, двоалентан, двоекован, двоверан, двовисински, двоводни, двоврх, двоглав, двогласан, двогод, двогодан, двогодишњи, двогрл, дводел, дводелан, дводимензионалан, двојичан, двознаменкаст, двозначан, двојрни, двоимен, двојегодишњи итд. У РМС су уврштене речи: троатоман, тробазан, тробојан, тробразни, тробрид, троверан, троврстан, трогласан, трогодишњи, троделан, тродимензионалан, тродневни, тројичан, трознаменкаст, троимен, тролетни, тронедельни ... четвробојан, четворвалентан, четвороглав, четверогодишњи, четверодневни, четверокатан, четворелист, четворомесечни, четворонедельни, четворосатни ... шестогласан, шестогод, шестогодишњи, шестодневни, шестокатан, шестокут, шестолист, шестомесечни, шестонедельни, шестоцентни итд. У речнику В. Даља, како наводи Н. З. Котелова, има више од 350 речи са елементом *двух-*, у речнику *Слитно или раздельно* њих је више од 200, у Великом речнику АН СССР (даље: БАС) — 150, у Малом речнику АН СССР (даље: МАС) — око 100; са компонентом — *этажный* у БАС се налазе речи *семиэтажный, восьмиэтажный*, у речнику Ушакова и БАС — *шестиэтажный, а пятиэтажный* у речнику Ушакова, БАС и МАС⁷.

У РМС, као и у друге описне речнике, речи овог типа су уношене са засебним речничким одредницама и описом само ако су потврђене у грађи, што показује и следећа табела (састављена на основу РМС):

	четворо-	пето-	шесто-	седмо-	осмо-
-годишњи	+	+	+	+	+
-катан	+	+	+	+	—
-месечни	+	+	+	+	—
-ведельни	+	+	+	+	—
-дневни	+	+	+	+	—
-процентни	+	+	+	—	—
-спратан	+	+	+	—	—
-члан	+	+	+	—	—
-сатни	+	+	—	—	+
-часовни	+	+	+	—	—
-постотни	+	+	—	—	—
-кратан	+	+	—	+	+

⁷ Котелова 1983: 71.

По мишљењу Н. В. Соловјева јасна, „типска“ творбена и семантичка структура ових речи треба да нађе одраз у исто тако прецизном типском моделу њиховог описа у речницима. При описивању прве компоненте сложених речи треба тежити таквом опису који би покривао све могуће случајеве употребе у говору речи са датом компонентом. Вероватно би речничка одредница која би описивала компоненте типа *двадесето-*, *пето-* итд. требало да садржи, по његовом мишљењу, информацију о употреби речи у следећим значењима:

- 1) који се састоји од *N* делова, појава, предмета који образују једну целину (*седмоцифрен*, *петоспратан*);
- 2) који има *N* обележја, својстава (*тродимензионалан*, *двовисински*);
- 3) који се мери помоћу *N* јединица тежине, снаге, дужине, запремине итд. (*стоватни*, *десеткилометарски*);
4. који има вредност *N* новчаних јединица (*петодинарски*, *десетодоларски*)⁸.

Н. В. Соловјев сматра да у речнику неологизама треба да буду представљене следеће речи:

- 1) сложени придеви са творбеном основом; ове речи и изведенице од њих треба увести у речник (*двомоторан* — *двомоторац*, *дволитрен* — *дволитреник* — *дволитренича*);
- 2) сложени придеви који у комбинацији са именицом именују одређену реалију;
- 3) сложени придеви који су у неком од значења прешли у другу врсту речи;
- 4) сложени придеви у саставу сложених синтагми у фолклору, поетском, публицистичком језику и сл.;
- 5) сложени придеви у синтагми коју је неопходно разјаснити;
- 6) сложене речи које карактеришу: а) узраст човека, б) његове физичке особине, в) људске настамбе⁹.

Иако наведена теоријска разматрања изгледају убедљиво, увид у описне речнике српскохрватског језика показује да је ситуација компликованија него што се чини на први поглед. Други делови ових сложених придева некада имају више варијанти: *једнодневи* — *једнодневни*, *једножиц* — *једножицни* — *једножицав* — *једножичан*, *двобрид* — *двобридан*, *дводел* — *дводелан* — *дводељан* — *дводеон*¹⁰. Да ли су све варијанте још увек продуктивне, као и значај и фреквенцију сваке од њих, може показати само нова лексичка грађа. Отворена је и могућност за појављивање нових варијанти, као и нових „мерних“ компоненти.

И први, бројчани део, има различите варијанте: *пет-*, *пето-*, *петеро-*, *петоро-*; *дво-*, *двоје-*, *двој-*, *двојо-*, *дву-*. Варијанте *двој-* и *двојо-* РСАНУ

⁸ Соловјев 1983: 77.

⁹ Соловјев 1983: 77—78.

¹⁰ Примери су из РСАНУ.

оцењује као покрајинске, а *дву-* је застарело. Грађа забележена у РМС и РСАНУ указује на то да ни *двоје-* више није продуктивно, али се због помањкања обимнијих речника нових речи то не може поуздано утврдити.

При одабиру речи јавља се још један проблем — на којој речи завршити низ једнотипске лексике, односно до којег броја, као прве компоненте ових сложеница, треба ићи. То би зависило од друге компоненте ових речи, јер према њеном карактеру ове сложенице могуће је поделити на три групе:

1) компоненте затвореног низа, тј. оне које због свог значења допуштају врло ограничену количину комбинација са бројевима.

2) компоненте нејасно израженог затвореног типа, чија значења у принципу допуштају слагање са било којим бројем, али после одређеног броја речи са овим компонентама постају веројатне (нпр. *-спратан*¹¹).

3) Компоненте отвореног типа, чија значења допуштају комбиновање са било којим бројем (нпр. *-дневни*, *-годишњи*, *-метарски*).

Сматрам да би у будућим речницима српских неологизама овакву лексичку требало представљати зависно од карактера речника. Речи затвореног типа требало би представљати у потпуности, у свим речницима неологизама, док би се за сложенице са компонентама отвореног или нејасно израженог затвореног типа у неким врстама речника могле одредити вештачке границе. У мобилна издања која би излазила нпр. једном годишње (попут руског НВРЛ) требало би уносити све незабележене речи на које се најчешће, јер ови речници имају задатак да пруже различите лингвистичке и екстралингвистичке информације. У „заокруженије“ речнике нових речи (попут НСЗ—60, НСЗ—70, ДНЕ, РНР) треба уносити само незабележене друге компоненте, варијанте постојећих и нова значења.

2. Придеви типа српско-грчки

Неки лингвисти сматрају да у речнике нових речи не треба уносити као пуноправне јединице ни сложене придеве чије су обе компоненте образоване од назива држава. Као и претходне речи, ови сложени придеви највећим делом су принципијелно оказионални и реализација оваквих потенцијално постојећих у језику сложених речи зависи од веома променљивих екстралингвистичких фактора. Теоријски њихов број може да износи више од 20.000, али је вероватноћа да ће се у тексту на руском (или српском) језику срести придев *екваторско-бенински* или, рецимо, *мартиничко-боцевански* веома ниска, мада не и равна нули. Ови лингвисти сматрају да је фиксација таквих речи корисна, али само у виду спискова без дефиниције¹².

Код ове групе речи, као и код претходне, узуалност фактички одговара високој фреквенцији. Придев *четвороспратни* у нашем језику

¹¹ Зграда може имати било који број спратова, али је врло вероватно да у догледној будућности неће бити саграђена зграда од нпр. хиљаду спратова.

¹² Берков и Павлов 1983: 61.

готово да постоји као готова јединица, исто као, на пример, *српско-хрватски*; очито је да ствари стоје другачије с придевима *тридесетседмоспратни* и *суданско-мексички*. Између ових крајности постоји изванредан број јединица које су за једну групу језичког колектива узурпане, мање или више високофреквентне, уобичајене, док су за све остале чланове веома ретке. Тако је, на пример, придев *тридесетпет(о)милиметарски* за фотографије сасвим обична и честа реч јер практично сви савремени фотографи ушотребљавају (и) малоформатне фотоапаратс који користе стандардне тридесетпетомилиметарске филмове.

Број речи овог типа, због екстралингвистичких разлога, знатно је мањи од 20.000. У књигама, новинама и часописима објављеним у последњих десетак година нашао сам свега око 250 придева овог типа. Као први или други део ових речи најчешће се јављају придеви *српски* и *југословенски*, републике и народи бивше СФРЈ и суседне државе. Од осталих земаља нешто чешће се срећу само велике и утицајне земље. Мање неевропске земље јављају се веома ретко (обично уколико ратују између себе). Фреквентност речи овог типа веома је различита.

Мислим да и ове речи у речнике неологизама попут НВРЛ треба уносити у потпуности, као пуноправне јединице, са примерима и дефиницијама. За лингвисте оне су занимљивије него што се чини на први поглед.

Њихове основе могу бити: а) фиксирани, код којих промена места основа доводи до промене у значењу: *српско-грчки* речник (*грчко-српски* речник); *грчко(-)кипарски*, *турско(-)кипарски*, *татарско(-)монголски*; б) нефиксирани, где промена места основа не доводи до промене у значењу, али је редослед најчешће условљен прагматским разлозима или „тачком гледишта“: „Друштво српско-грчког пријатељства“ (са седиштем у Београду) и „Друштво грчко-српског пријатељства“ (из Атине), југословенско-мађарска граница.

Односи основа могу бити субординирани или координирани. У придеву *турско(-)кипарски* основе су субординиране када се ради о делу Кипра који је Турска окупирала, а координиране су када се односе на Турску и Кипар.

Ни лексичко значење ових придева није „стереотипно“. Диференцијална обележја, према објекту релација, могу да се односе на језике (српско-грчки речник), државе (југословенско-грчки односи), земље и простор двају подручја (америчко-азијски, азијско-пацифички), представнике етничких заједница (курдско-турски обрачу), народе двеју земаља (совјетско-југословенске културне везе), представнике земаља (југословенско-грчки стонотениски дубл), носиоце власти (крајинско-хрватски преговори), територије (југословенско-румунска граница). Врсте односа су, такође, различите, на пример:

- 1) који припада а и б: српско-грчка туристичка агенција;
- 2) који се састоји од а и б: југословенско-грчки комитет за економску сарадњу;

3) који а и б повезује неким узајамним односима (значење „између“): српско-грчко пријатељство.

При грађењу ових речи актуелно је неколико различитих творбених модела. Јавља се више морфонолошких појава (крњење основа, присуство или одсуство интерфикса итд.). Орфографска правила су везана за односе међу основама. Време појављивања ових придева различито је и условљено екстралингвистичким разлозима¹³.

Сложени придеви који се пишу са цртицом (не само типа *српско-грчки*), у речницима ретко бележени, последњих деценија су веома продуктивни. Структурне и семантичке карактеристике ових придева нису довољно запажене и описане. Међу овим придевима може се издвојити више класа и поткласа. Параметри по којима се групишу у класе¹⁴ различити су, а такође и конкретна вредност појединих придева у оквиру исте класе. Да ово нису „стереотипне“ речи, неинтересантне лингвистима и другим корисницима речника неологизама, илустроваће следећи примери:

Присаједињена територија ушла би у састав Црне Горе само у *политичко-правном* својству аутономне области Црногорске Крајине (Н 2257, 21); Тврди се да би он [„Вјесник“] имао и одређену *политичко-пропагандну* улогу у очекивању превремених хрватских избора (Н 2271, 50); У својим *политичко-информативним* програмима телевизија је на страни актуелне власти (Н 2228, 53); Вероватнији исход промена у југословенском друштву је формирање полупериферног система ауторитарне државе и *политичко-привредне* олигархије (Н 2289, 25); Већина присутних (...) дошла [је] на скуп са веома одређеним *промотивно-политичким* мотивима (Н 2251, 19); Путовање групе новинара из Србије (...) у Хрватску све је друго осим *дипломатско-политичке* авантуре (Н 2251, 18); Ова *територијално-политичка* варијанта није присутна само у српској, него и у хрватској јавности (Н 2243, 23); Реч је, наиме, о политичком промискуитету који чак ни Миља Вујановић, у свом *оргијашко-патриотском* трансу, не би могла да антиципира (Н 2230, 6); За њима се сручила једна архаична митологија (...) само зато да би се прешлела са новом, суровом, *градско-грађанском* митологијом (Доба, 43); У једном *елементарно-антрополошком* смислу прича код реципијента проузрокује страх и мучнину (Есеј, 72); Књижевност као *друштвено-симболички* чин (Несвесно, 15); Количиним урађеног и личним стваралачким напором настоји да надокнади одсуство *друштвено-стваралачког* (Брава, 45), Нисам претендовао да напишем историју српског песништва (...) као објективну слику *друштвено-културних* прилика (Стрелац, 7); Узорак код урбо-архитектонских истраживања је неизбежни ком-

¹³ Котелова 1983: 75—77.

¹⁴ Уп. Оташевић Ђорђе: Класе и групе. *Загонетач* 307 (1985).

промис, јер ваља да буде доследно *просторно-људско-временски* (Брава, 54); Ко су најомиљенији Југословени на *друштвено-политичко-естрадној* лествици (Н 2272, 28); Сумњам да човечанство може опстати ако не постане заједница и то више заснована на *социјал-еко-демократским* него на капиталистичким начелима (Н 2272, 33).

3. Изведенице од презимена

Придеви и прилози изведени од „индивидуалних“¹⁵ презимена у описним речницима релативно слабо су заступљени¹⁶. Иако има мишљења да, сем појединачних изузетака, њих једва и треба лексикографски белажити¹⁷, творба ових речи пије механички процес¹⁸. Неки се придеви не образују по устаљеном обрасцу, а такође, многе од ових речи имају специфично значење које се не може описати само дефиницијом 'који је као у ...'¹⁹. На пример, у опису придева *моцартовски* („Пјевуцкала је, тихо, неку веселу моцартовску мелодију“, Соба, 166) неопходно је додати и 'лепршав, лаган'; придев *арманијевски* значи 'крајње елегантан, тип-топ' („Био сам одјевен у сивоплаво одијело с тамноплавом кошуљом, краватом и марамicom затакнутом у џеп ... каже славни детектив Филип Марлоу, по свему судећи оличење арманијевске елеганције“, С 481, 7); *раблеовски* значи 'мегаломански, предимензиониран, претеран' („Фешта је била раблеовска“, С 470, 94), а *риплијевски* 'невероватан, али истинит' („Ту једину, риплијевски невероватну, могућност Арсен је одмах учео“, Рулет, 91; „... доживела је своју светску премијеру у Београду, о чему су, као о риплијевском куриозитету, писале и стране новине“, Л 1, 37). — Уп. и следеће придеве и прилоге.

Некоћ су сви они били опсесивни хакери (...) огрезли у *ајништајновски* стил комуникације с околином (С 479, 13); Такав *боргесовски* одговор не би могао рећи ни сам Боргес (Носорог, 126); Који је то свет? Да ли из какве старокинеске легенде или стоичких представа односно *борхесовска* варијација света у којој смо присутни само као сени? (Доба, 11). Исплио је са мном неколико гутљаја и попушио двије или три цигарете, упијајући *вагнеријански* патентичну глазбу Горецког (С 450, 51); Волим их становитом *гандијевском* понизношћу (Д 439, 41); Прича о

¹⁵ Исто презиме може истовремено бити и „индивидуално“ и „масовно“; само у лењинградском телефонском именику има 15 људи са презименом Пушкин. Међутим, за све који говоре руским језиком, и не само за њих, *Пушкин* је, ван контекста, песник Александар Сергејевич Пушкин (в. Берков и Павлов 1983: 63).

¹⁶ У РСАНУ сам случајно наишао на придеве *вуковски* и *гогољевски*. Да ли оваквих речи има још, колико их има и како су описане — не знам, јер би темељито претраживање само једног обимнијег описног речника захтевало много времена. Али је сигурно да њихов број није велики, јер скоро ниједан придев овог типа који сам нашао у књигама и штампаних постојећим речницима није забележен.

¹⁷ Берков и Павлов 1983: 62—63.

¹⁸ Левашов 1981: 140.

¹⁹ „гогољевски, -а, -о који је као у руског писца Гогоља“ (РСАНУ III, 413).

Парсифаловом путовању завршава се, сасвим *јунгијански*, пред Гралом (Н 2281, 45); Постигне низ вишеслојних значења и сугестија, често досежући *орвеловске* и *кавкјанске* импулсе (Ком, 21). Писмо је у обзору *кафкјанске* атмосфере (Нови Клини, 131); Нипошто *милеровски* еротика, мада тог писца врло радо читам (Е 19, 15); На њему није да мири крајности, јер се оне *паскаловски*, саме додирују (Брава, 59); Следи рез човекољубља према читаоцу, испољеног са свим лукавствима још из *сервантесовске* традиције обраћања (Доба, 45); Свиђа ми се и идеја карме која је дубоко *фрејдистичка* (Н 2268, 41); По основној Золиној причи направио [сам] своју, са *хичкоковском* конструкцијом (С 470, 84); Из широких, *чаплиновских* хлача вириле су ноге (Угрешић, 45);

У речницима неологизама ови придеви и прилози морају наћи своје место, као пуноправне лексичке јединице, са дефиницијама које често не могу бити шаблонске.

4. Речи са деминутивним суфиксима

Речи са деминутивним суфиксима веома су бројне, јер се они, теоријски, могу неограничено комбиновати са именицама, а изражавају целу гаму значења, па њихово уврштавање у речнике нових речи може представљати извештан баласт²⁰. Отворен карактер модела и регуларност значења суфикса дозвољава творбу таквих афиксалних речи *ad hoc*.

Питање узуралности именица са деминутивним суфиксима, према схватању Беркова и Павлова²¹, треба решавати као и код претходно поменутих придева типа *двадесетоклометарски*. Очито је да су многе именице са деминутивним суфиксима високофреквентне и да постоје као готове јединице. Заједно с тим продуктивност модела дозвољава грађење огромног броја околиналних образовања, најчешће за исказивање ироничног или презривог односа према објекту. Једна иста реч у различитим контекстима може имати различите конотације.

„Ти си проститутка?“. Очекивао сам бар *гневић*, а добио сам разоружаност. „Да, морам. Не за дуго“ (Блуд, 108); Цејн спусти једну ружичасту цепку у чашу; а свети мџк, чаролија сваког рецепта, цвећа *звук* „плип“ (Иствик, 41); Подсећа (...) на нахерене *зградурке* које је (...) цртао славни Машеро (Дорћол, 90); Стеже беле усне истовремено кад трзну, више поглед него главу, нанижс у *наклончић* (Блуд, 81); очи *жмотињице*, постављене са стране у овалној *лобањци* (...) изгледале [су] као два мутна *горњића* (Иствик, 279); Али, тај *грабић* изнад главе

²⁰ „Грамматичке изведенице, тј. изведенице највеће продуктивности (глаголске именице, деминутиви и аугментативи, придеви са значењем односа и припадања и др.) представљају приличан баласт у многим речницима, јер најчешће представљају граматичко-лексичку категорију, али не и посебне лексичке случајеве“ (Пешикан 1970: 153).

²¹ Берков и Павлов 1983: 64.

књегине Јелисавете. Тај *хладарак*. (...) Ни пчела да зујне. Крај *пластића* мртва кокошка (Л 1, 31); Чим заврши високе школе, група високошколаца оснује факултет у свом месту (...). Тако су се ти *универзитетићи* и *факултетићи* одржали (И 238, 33).

Међутим, „иако су ово често случајеви унапред одређене, аутоматске продуктивности, ипак према уобичајеним мерилима и они представљају посебне речи, па њихово приказивање по правилу не избегавају ни једнотомни речници“²². Сем тога ове речи имају низ индивидуалних карактеристика: различити афикси, различите морфолошке појаве, различити интервали између појављивања основне и изведене речи, варијантност и конкуренција варијаната и др. Такође, „категорије аутоматске продуктивности нису прецизно и јасно омеђене од случајева особенијег, лексичког типа (уп. *јаворић* – *јаворчић* – *јаворак* – *јаворац*)“²³. Употреба неких именица са деминутивним суфиксима које нису забележене у постојећим речницима може довести до недоумица и неслагања²⁴. Све ово показује да и именице са деминутивним суфиксима, као и остале граматичке изведенице, треба уносити у речнике неологизама, али уз прибегивање „разним методама економисања у њиховом приказивању“²⁵. Начела усвојена за РСАНУ могу бити примењена и у речницима нових речи²⁶.

Извори

- Блуд: Глишић Небојша, *Блуд*. Београд, 1986.
 Брва: Кара-Пешић Живојин, *Дораста за браву*. Београд, 1986.
 Доба: Игњатовић Срба, *Доба колажа*. Београд, 1978.
 Дорћол: Велмар-Јанковић Светлана, *Дорћол*. Београд, 1981.
 Есеј: Ибрахимовић Нецад; *Преламаче есеја*. Сарајево, 1989.
 Гуло: Булатовић Миодраг, *Gullo Gullo*. Београд, 1990.
 Иствик: Апдајк Џон, *Иствичке вештице*. Београд, 1987.
 Несвесно: Пејмсон Фредерик, *Политичко несвесно, Приповедање као друштвено-симболички чин*. Београд, 1984.
 Носорог: Арманини Анте, *Носорог и парадоксална ружа*. Београд, 1987.
 Нови Клини: Продановић Милета, *Нови Клини*. Београд, 1989.
 Рулет: Прелић Љубомир, *Рулет у Бадену*. Београд, 1986.
 Соба: Balduin James, *Giovannijeva soba*. Загреб, 1985.

²² Пешикан 1970: 154.

²³ Пешикан 1970: 154.

²⁴ Оташевић Ђорђе: О неким језичким питањима. *Загонетач* 33 (1986), 4.

²⁵ Пешикан 1970: 153.

²⁶ „— за такве речи не показују се значења, него само семантички или граматички однос према основној речи ('гл. им. од ...', 'дем. и хип. од ...' и сл.) — макар основна реч имала и десетине значења;

— економише се и с потврдама, тј. примери се или не дају (уз глаголске именице), или се замењују обичнијим синтагмама (често уз придеве на *-ски* и сл.), или се тежи давању што мањег броја примера“ (Пешикан 1970: 153—154).

Стрелац: Игњатовић Срба, *Записи слободног стрелца*. Ниш, 1986.
Угрешин: Угрешин Дубравка, *Форсирање романа-реке*. Загреб, 1989.

Д: *Данас*, Загреб
Е: *Еротика*, Загреб
И: *Интерјеу*, Београд
Ком: *Комунист*, Београд
Л: *Либерал*, Београд
Н: *НИН*, Београд
С: *Старт*, Загреб
В: *Време*, Београд

Литература

Берков и Павлов 1983

Берков В. П., Павлов В. М.: Новые слова?. у: *Новые слова и словари новых слов*. Ленинград, 1983, 58—70.

Гак 1983

Гак В. Г.: Новые слова и новые словари. у: *Новые слова и словари новых слов*. Ленинград, 1983, 15—29.

Котелова 1983

Котелова Н. З.: Словообразование без образования слов. у: *Новые слова и словари новых слов*. Ленинград, 1983, 71—81.

Левашов 1981

Левашов Е. А.: Прилагательные от собственных имен и лексикографическая традиция. у: *Современная русская лексикография* 1980. Ленинград, 1981, 139—142.

Маслов 1975

Маслов Ю. С.: *Введение в языкознание*. Москва, 1975.

Оташевић 1987

Оташевић Ђорђе: Исцрпност описних речника. *Загонетач* 313, Бјеловар, 1987, 9—10.

Пешикан 1970

Пешикан Митар: *Наш књижевни језик на сто година послје Вука*. Београд, 1970.

Соловјев 1983

Соловьев Н. В.: Сложные слова с числительным в первой части в толковом словаре. у: *Современная русская лексикография* 1981. Ленинград, 1983, 73—79.

Фелицина 1978

Фелицина В. П.: О двух словарях новых слов (французском и русском) в сравнительном плане. у: *Новые слова и словари новых слов*. Ленинград, 1978, 53—63.

Речници

DMN — Gilbert P.: *Dictionnaire de mots nouveaux*. Paris, 1971.

DNE — Barnhart C. L., Steinmeitz S., Barnhart R. K.: *A Dictionary of new English*. London, 1973.

НВРЛ — *Новое в русской лексике. Словарные материалы*—77. Москва, 1980.

НСЗ—60 — *Новые слова и значения. Словарь-справочник по материалам прессы и литературы 60-х годов*. Москва, 1971.

НСЗ—70 — *Новые слова и значения. Словарь-справочник по материалам прессы и литературы 70-х годов*. Москва, 1984.

PR—78 — *Le Petit Robert*, Paris, 1978.

РМС — *Речник српскохрватског књижевног језика*, I—VI. Матица српска, Нови Сад, 1967—1976.

РНР — Клајн Иван: *Речник нових речи*. Нови Сад, 1992.

РСАНУ — *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I—XIV. Српска академија наука и уметности, Београд, 1959—1989.

S u m m a r y

Đorđe Otašević

CONTENTS OF A DICTIONARY OF NEW WORDS

The author provides arguments pro et contra for including into a dictionary of new words semantically transparent lexemes formed after highly productive models.